

=== Szekér Nóra =====

/// Fizikus az állambiztonság hálójában

A hidegháború folyamán, amikor a technikai találmányok a nagyhatalmak közötti erőviszonyokat erősen befolyásolták, a tudományos hírszerzés hangsúlyos szerepet kapott az állambiztonsági munkában. A xx. századi technikatörténetben rengeteg magyar származású kutató tette le a névjegyét. Az olyan korszakalkotó, az atombomba feltalálásában is meghatározó szerepet játszó géniuszok mögött, mint például Neumann János, Teller Ede, Wigner Jenő, Szilárd Leó, egész sor magyar származású munkatárs sorakozott fel.¹ Egy, a Kádár-korszak magyar állambiztonsága által használt tudományos elemzés szerint csupán az amerikai egyetemeken legalább ötszáz magyar tanított vagy kutatót. *„Melléjük sorakoznak az Európában és más világrészekben működő tudósok, akár katedrájuk van, akár más téren tevékenykednek. Nem túlzás, ha azt állítjuk, ezernyi magyar tudós működik ma hazáján kívül. Oly sokan vannak, hogy nem is vehetjük mindet számba.”*²

A magyar állambiztonsági szervek a külföldön alkotó, neves magyar tudósokat nagy figyelemmel követték nyomon. E munka nyomán dossziék sokasága halmozódott fel a külföldre szakadt fizikusok, kémikusok, biológusok, matematikusok megfigyelésére vonatkozóan. A sok eset közül egyre, a „Tudós” fedőnéven beszervezett Faragó Péter fizikus ügyére térek ki részletesen. Az ő története szemléletes esettanulmány a tudományos emigráció megkönyékezésének, az „ellenséges felségterületen” végzett állambiztonsági munka módszereinek, lehetőségeinek és korlátainak bemutatására, valamint annak érzékeltetésére, hogy milyen nyomást is jelentett a titkoszolgálat figyelme a kiszemelt személyre nézve.

1 == A szakirodalomban számos monográfia és tanulmány foglalkozik azzal a kérdéssel, hogy mi lehet az oka a 20. századi nemzetközi művészi és tudományos életben a Magyarországról emigrált személyek feltűnően magas számának. Lásd pl. Magyar Beck, 1989; Marx, 2000; Palló, 2004; Békés (szerk.), 2004; Hargittai, 2006; Frank, 2012. Néhány mű a nemzetközi irodalomból: Fermi, 1968: 53–62.; McCagg, 1972; Wolff, 1991: 229–245.; Stinner, 1997: 518–622.; Marton, 2006.

2 == ÁBTL 3.2.4. K-1527/1. 17–18. A nemzetközi tudomány magyar munkatársai, d. n.

A tehetséges fizikus – aki 1940-től a Műegyetem Atomkutató Intézetében közvetlen munkatársa volt a világviszonylatban is meghatározó magfizikus Bay Zoltánnak – már egészen fiatalon nemzetközi elismerést szerzett magának. Mestere, az 1948-ban az Egyesült Államokba emigrált, Bay kutatói állást szerzett számára a George Washington Egyetemen. Az országból való elmenekülés előkészületei már folyamatban voltak, amikor Faragó Péter lebukott azzal, hogy egy neves fizikus barátjának segített egy hasonló ügyben, és ezzel a saját szökési terve is lelepleződött. Ez adta az alapot az Államvédelmi Hatóságnak a zsarolásra, és 1949 márciusában be is szervezte ügynökének. *„Beszervezése Bay Zoltán köré csoportosult jobboldali, reakciós klikkek – Egyesült Izzó, Műegyetem, Tudományegyetem tevékenységének felderítésére történt”* – írja az államvédelmi összefoglaló.³ Jelentéseivel kezdetben nem voltak megelégedve, azokat semmitmondónak minősítették. Tartói ugyanakkor úgy látták, hogy az intenzívebb együttműködés érvényesítését nehezíti, hogy *„az ellene felhasznált presszió nem volt eléggé erős, hogy munkára tudta volna őt kényszeríteni”*.⁴ A hatékonyabb ügynöki tevékenység kikényszerítésére azonban 1952 elején megtalálták a megoldást. Az ÁVH arra lett figyelmes, hogy „Tudós” – a jelentés szóhasználata szerint – az 1950-ben betiltott Deák Ferenc Szabadkőműves Páholy tagjaival összejár, nekik előadásokat is tart.⁵ Ennek kapcsán rövid időre őrizetbe vették, a kihallgatások során pedig beismerte: *„ügynöki munkáját nem végezte lelkiismeretesen”*, a szabadkőműves kapcsolatait tudatosan elhallgatta, és az amerikai követséghez fűződő összeköttetéseiről⁶ szintén nem beszélt. „Ettől az időtől kezdve eredményesebben dolgozott” – állapították meg későbbi jellemzésében.⁷ Feladatköre innentől bővült a páholy megfigyelésével, és a tudományos élet területén is koncentráltabb feladatteljesítést vártak el tőle: a Központi Fizikai Kutató Intézet munkatársairól, belső viszonyairól rendszeres értékelést kellett adnia. Az 1955-ös jelentés már egyértelműen elégedett a munkájával, és megállapítja: *„Tudományos vonalon a legkvalifikáltabb*

3 = = ÁBTL 3.2.3. Mt-5641. 82. Összefoglaló jelentés „Tudós” ügyéről, Budapest, 1957. május 8.

4 = = ÁBTL 3.2.3. Mt-5641. 112. Jelentés „Tudós” ügyéről, Budapest, 1958. május 29.

5 = = „Tudós” 1947 tavaszán – apósa unszolására – lépett be a Deák Ferenc Szabadkőműves Páholyba. Neve egy másik titkos társaság, az 1947-es koncepciós persorozat során felszámolt Magyar Testvéri Közösség nyilvántartásában is szerepel, feltehetőleg református vonalon („Tudós” kikeresztelkedett zsidó családból származott, a pápai református gimnáziumba járt, és mint hithű református, szoros kapcsolatban állt református körökkel) vagy az ugyancsak tag Bay Zoltán ajánlására kerülhetett kapcsolatba a szervezettel.

6 = = ÁBTL 3.2.3. Mt-5641. 68. Jelentés „r/12” USA követségi kapcsolatairól, Budapest, 1952. november 9. „Tudós” még Eötvös-kollégistaként ismerte meg L. Revey-t, aki 1945 után a budapesti amerikai követség kulturális attaséja mellett dolgozott. A háború után is tartotta vele a kapcsolatot, és rajta keresztül megismerkedett a katonai misszió több tagjával és követségi tisztviselőkkel. A követségi kapcsolatai – bevallása szerint – 1949-ben megszakadtak.

7 = = ÁBTL 3.2.3. Mt-5641. 112. Jelentés „Tudós” ügyéről, Budapest, 1958. május 29.

*ügynökök közé tartozik. Kiterjedt kül- és belföldi tudományos kapcsolata van, nevét Európa-szerte ismerik.*⁸

1957 januárjában „Tudós” a Központi Fizikai Kutató Intézet képviselőjében több hónapos tudományos kiküldetést kapott Angliába. Ekkor úgy döntött, nem tér vissza Magyarországra, az Edinburgh-i Egyetemen katedrát ajánlottak a számára, amit elfogadott. Döntéséről a munkahelyét és a magyar állami szerveket értesítette. A magyar állambiztonság 1958. május 6-án kereste fel Edinburgh-ban. Ennek a találkozásnak a megszervezése azonban konspirációs szempontból nem volt problémamentes. Az eredeti tervek szerint a kapcsolatfelvétellel megbízott „Bakos”, az angol követség első titkára Londonban, hivatalos megkeresésnek álcázva környékezte volna meg a fizikust, majd hosszabb előkészítés után elevenítette volna fel vele a most már főként a tudományos hírszerzésre irányuló ügynöki munkát. *„Ha készségesen áll rendelkezésünkre, akkor a későbbiek során, mint ügynököt foglalkoztatjuk majd, ha durva elutasító magatartást tanúsít, akkor intézkedéseket teszünk hazahozatalára”*⁹ – olvasható az állambiztonsági tervben.

A „Bakos” fedőnév mögött a magyar állambiztonság sokat próbált munkatársa áll.¹⁰ Csak a civil nevéből négy verzió¹¹ szerepel a nyilvántartásban, és miután nagyon sokféle bizalmi megbízásban volt része, több tucatnyi fedőnevet mondhatott magáénak. A jelen ügy időszakában a hivatalos, civil megnevezése Szikla Péter. 1928-ban szegény családba született Szolnokon. Államvédelmi pályáját 1947-ben kezdte, de mint *„agitátor, választási gyűléstartó, plakátragasztó, hivatásos verekedő és botrányokozó”*¹² már korábban az MKP apparátusában dolgozott. 1950-ben elvégezte a féléves АВН Dzserszinszkij tiszti tanfolyamot, ezt követően nevezték ki hadnagyi rendfokozattal az amerikai alosztály vezetőjévé. 1953-ban egy évig állambiztonsági iskolába járt a Szovjetunióba, hazatérése után az egyesített angol–amerikai elhárító alosztály, 1954-től pedig a jugoszláv alosztály vezetője. Mindeközben – 1947 és 1955 között – diplomát szerzett a Közgazdasági Egyetemen és a Külügyi Akadémián (korábbi legmagasabb végzettsége kereskedelmi érettségi volt). A diplomata végzettség megszerzése után, 1955-től a Külügyminisztérium lett a fedőmunkahelye, és szigorúan titkos állományú („SZT”) tisztként a londoni rezidentúra vezetésével bízták meg.¹³

A „célszemély” londoni címén „Bakos” 1957. november 26-án csöngetett, de elkésett. Az edinburgh-i megbízás már életbe lépett, és „Tudós” elköltözött. A Londontól 600 km-re fekvő város, ahova az út 3-4 nap, a szállodában töltött éjszaka

8 == Uo. 113.

9 == ÁBTL 3.2.3. Mt-5641. 86. Jelentés „Tudós” ügyéről, Budapest, 1957. augusztus 21.

10 == Unger, 2007; Borvendég, 2015: 26–27.; 2019: 158.

11 == Édesapja neve után Riba, születési neveként még a Plesz is fel van tüntetve, később Szikla, 1964-től pedig Szolnok néven szerepel, az utóbbi kettő -i végződéssel is megtalálható.

12 == Unger, 2007.

13 == Unger, 2007. Életútjának további állomásait lásd az 57. lábjegyzetben.

pedig elkerülhetetlen, konspirációs kihívást jelentett. *„Feltétlenül különböző bejelentési kötelezettségekkel jár, amikor is elkerülhetetlenül magamra vonom az elhárítás figyelmét”* – fogalmazott „Bakos” elvtárs a jelentésében.¹⁴ Szükséges volt tehát valamilyen ürügyet találni, amellyel az első titkár számára az utazás legalizálható. Az első terv szerint a magyar követtel kereskedelmi tárgyalás címszó alatt utazott volna Skóciába, de – mint „Bakos” fogalmazott – „közös megbeszélés alapján ettől elálltunk, tekintve, hogy esetleges lebukás esetén az ő személye is veszélyeztetve lett volna”. Ezt követően, az angol szakszervezet segítségét kérve, *„egy szakszervezeti jellegű látogatást”* szervezett a skót bányászokhoz, de utolsó pillanatban *„az angol elvtársaknál közbejött akadályok miatt”* a rendezvényt lemondták.¹⁵ *„Ezután nem volt más mód, mint ki kellett várni május 7-i skót-magyar labdarugó mérkőzést, amelyre csoportosan felutaztunk.”*¹⁶ „Bakos” tehát ezt az alkalmat használta fel arra, hogy „Tudóssal” a kapcsolatot felvegye. Miután az eredeti terv: hivatalos kapcsolatnak álcázott hosszú tanulmányozás, lassú puhatólózás, csak Londonban lett volna kivitelezhető,¹⁷ egy direkter és fenyegetőbb kapcsolatfelvételi forgatókönyv lépett életbe.

„Bakos” az egyetemi szóbájában kereste fel „Tudóst”. A beszélgetést mint a Külügyminisztérium megbízottja kezdte és a látogatást a magyar állampolgárokkal való rutinjellegű kapcsolatfelvételnél tüntette fel. A fizikus azonban azonnal jelezte, hogy ő végérvényesen külföldön kíván letelepedni, így a Külügyminisztérium tisztviselőjének fáradozása fölösleges, majd döntése indokaként kifejtette elítélő véleményét a kommunista rendszer és Kádár János politikáját illetően, sőt az 1956-os forradalom mellett is hitet tett. Ez volt az a pillanat, amikor – a követségi titkár jelentését idézve – „elérkezettnek látszott az időpont arra, hogy megemlítssem látogatásom célját”.¹⁸ „Bakos” elvtárs – hogy „tisztá vizet öntsön a pohárba” – „Tudós” egykori államvédelmi tartótisztjének üdvözlétét közvetítette. *„Az év februárjában néhány hetet otthon töltöttem. Otthonlétemkor véletlenül összetalálkoztam egy »Hecht« nevű elvtárral. [...] Azt mondotta nekem, ha »Tudós«-sal bármikor összehozna a sors [...] az ő nevére hivatkozva bátran forduljak »Tudós«-hoz és éppen a régi szoros barátság miatt bizonyára mindenben készségesen segíteni fog, amiben csak lehetősége megengedi. Mivel ezt az elvtárs teljes határozottsággal mondotta nekem, ezért gondoltam, hogy megemlítem a nevét és átadom baráti, szívélyes üdvözlétét.”*

Az utalás értő fülekre talált. *„Amint a fentieket elmondottam, »Tudós«-ban láthatóan törés következett be. Elfordította fejét, majd asztala fölé hajolva hosszan elgondolkozott. Később arcát kezébe temette és úgy nézett maga elé. [...] »Tudós« szinte*

14 == ÁBTL 3.2.3. Mt-5641. 95. Jelentés „Tudós” ügyéről, London, 1958. május 10.

15 == Uo.

16 == Uo. 96.

17 == ÁBTL 3.2.3. Mt-5641. 93. Jelentés „Tudós” ügyéről, Budapest, 1957. december 21.

18 == ÁBTL 3.2.3. Mt-5641. 103. Jelentés „Tudós” ügyéről, London, 1958. május 10.

magának beszélt, amikor azt válaszolta: tudtam..., tudtam, hogy előbb-utóbb jelentkezni fognak.” Majd mikor kissé összeszedte a gondolatait, határozottan kijelentette: „Ha ön a »Hecht« úr vonalán akar tőlem bármilyen vonatkozású segítséget kérni, úgy nekem a válaszom határozottan az, hogy nem. Semmilyen körülmények között nem vagyok hajlandó ezt csinálni. [...] Nagyon kérem, hogy ezt a kérdést ne is erőltessék.”¹⁹ „Bakos” azonban – a sorok között a fenyegetőzés hangsúlyával – közölte: ezt a kérést nincs módjában elfogadni, hat hét múlva ismét látogatást tesz Edinburgh-ban, addig arra kéri „Tudóst”, gondolkodjon az együttműködés lehetőségeiről.

E látogatás után „Bakos” beszámolót készített a „Központnak”, amelyben megerősítette azt a véleményt, hogy „Tudós” újraaktivizálása feltétlenül szükséges. Fellépése, nyelvtudása, kapcsolatrendszere, tudományos elismertsége folytán „kiváló hírszerző lehetőséget rejt magában. [...] Tehetséges, ügyes ember, aki előtt komoly perspektíva van.” Ugyanakkor ehhez azt is hozzátette: „...igen nehéz, sok problémával járó ügy lesz.”²⁰ Ismételt munkába állítását kizárólag pressziós alapon tartotta kivitelezhetőnek, mégpedig a korábbi ügynöki tevékenységével való zsarolással. „Úgy látom, hogy egyetlen dolog van, ami hozzánk köti, ez pedig az, hogy fél a részünkre végzett munka esetleges kitudódásától és hogy ebből kellemetlenségei lehetnek. [...] Éppen ezért a további foglalkoztatást ez utóbbi alapon látom egyedül elképzelhetőnek. Úgy gondolom, meg kell hagyni őt abban a hitben, hogy otthoni munkáját adott esetben ki tudjuk használni és lehetetlenné tudjuk őt tenni.”²¹ „Bakos”, hogy a nyomásgyakorlásra megfelelőképpen felkészülhessen, adatokat kért többek között arra vonatkozóan, „hogy »Tudósnak« mi volt a viszonya a tartójához, [az] milyen eszközökkel tartotta őt kézben, milyen kérdésekre reagált érzékenyen, milyen viszony kialakítása a legcélszerűbb vele. Hogyan reagál az erőteljesebb hangra, esetleg fenyegetésre?”²²

A második látogatásra 1958. november 20-án került sor, ismét „Tudós” tanszéki szobájában. A kétórás beszélgetés feszült légkörben zajlott. „Tudós” az első perctől kezdve elutasító volt, „Bakos” pedig provokatív és fenyegető. „»Tudós« többször felugrott székéről és idegesen le-föl járkált a szobában, néha az volt az érzésem, hogy valamit hozzám vág, különösen mikor néha megállt a hátam mögött” – érzékelteti a hangulatot a találkozóról készült jelentés.²³ „Bakos” rögtön a tárgyra térve táskájából előhúzta az ügynöki nyilatkozatot, melyben „»Tudós« úr egyszersmindenkorra önkéntesen felajánlja bizalmas szolgálatait az Államvédelmi Hatóságnak”. Majd, mint az előző alkalommal is, az egykori tartótisztre, „Hecht” elvtársra

19 == Uo. 106.

20 == Uo. 108.

21 == Uo.

22 == Uo. 109.

23 == ÁBTL 3.23. Mt-5641. 125. Jelentés „Tudós” ügyéről, London, 1958. november 22.

hivatkozott, aki a pár héttel korábbi magyarországi találkozó során, „*volt olyan kedves és megmutatta a kb. 6 kötetet kitevő dossziékat, melyek az én legnagyobb meglepetésemre »Tudós« úrnak ügynöki jelentéseit tartalmazták, kivétel nélkül*”.²⁴

„Bakos” részéről ez csupán blöff volt, „Tudós” munka-dossziéi ugyanis az 1956 forradalom alatt (vagy ahogy az állambiztonsági jelentés fogalmazott, „*az események alatt*”) megsemmisültek.²⁵ Mindenesetre „Bakos” egy vádbeszéd stílusát idéző fenyegetését erre építette, aminek kompromittáló jellegét igyekezett a végletekig fokozni: „*Őn »Tudós« úr egyike volt az Államvédelmi Hatóság legfegyelmettebb, legaktívabban, legöntevékenyebben dolgozó ügynökeinek, mintegy 8 éven keresztül. El tudja képzelni – mondtam neki –, hogy mennyire meglepődtem. Ezekben az anyagokban ugyanis megismertem az Ön igazi arcát, nevezetesen azt, hogy Ön az AVH egyik legmegbízhatóbb, titkos munkatársa volt, s mint ilyen, a legszorosabban együttműködött népi demokratikus rendszerünkkel.*”²⁶

Eme, egy Anglia elleni hírszerzés vádjával zajló londoni bírósági tárgyalás vádiratába is beillő mondatok a szemrehányás eszközeiként paradox módon hatottak a magyar népi demokratikus rendszer diplomatájától és az állambiztonság megbízottjától. „Bakos” erre az ellentmondásos helyzetre tudatosan rá is játszott. A vádló hangvételről szinte egy mondaton belül váratlanul elismerő tónusra váltott, és „Tudós” legutóbbi találkozásukkor tanúsított elutasító magatartását a „*legfegyelmettebb, legaktívabb, legöntevékenyebben dolgozó*” ügynökhöz méltó viselkedésként kezdte értékelni, aki csupán konspirációs okokból volt bizalmatlan vele, a külügy emberével. „*»Tudós« úr nem talált engem eléggé megbízhatónak. Valószínűleg nem bízott meg az én elmondásomban és nem kívánta felfedni előttem igazi beállítottságát. Ennek következtében viszont akkori kéréseimmel kapcsolatban ezért helyezkedett kissé elzárkózó magatartásra. [...] Hiszen mint az anyagokból kiderült, Ön nálam régebbi szakember, az ilyen jellegű munkában korábbi, nagyobb és szélesebbkörű tapasztalatai vannak és túl az aktuális feladatokon, ezeket a módszerbeli tapasztalatokat is szívesen fogja rendelkezésemre bocsátani. Én tehát most azért jöttem, hogy Ön előtt ezt az egész problémát tisztázzam, megszerezem bizalmát és ezen keresztül megtegyük az első lépéseket a közös munkához. Így megragadom az alkalmat, hogy közöljem, miszerint én is az Államvédelmi Hatóság munkatársa vagyok, s egyben az Ön kollégája, valamint, hogy közös vezetőnkől olyan utasítást kaptunk mind a ketten, melyszerint az itteni munkát minél előbb kezdjük meg [...] és egy kicsit barátkozunk össze. [...] Remélem, hogy tisztáztam a helyzetet, kérem, hogy Ön is most már teljes bizalommal forduljon felém.*”²⁷ „Bakos” a beszélgetés e részéhez hozzáfűzött

24 = = Uo. 124.

25 = = „Bakos” a jelentések jellegéről, körülbelüli számáról a tartótiszt „Hecht” elvtárustól kapott tájékoztatást.

26 = = ÁBTL 3.2.3. Mt-5641. 124. Jelentés „Tudós” ügyéről, London, 1958. november 22.

27 = = Uo. 125.

megjegyzése érzékelteti, hogy milyen mértékben volt ez a felütés részéről szerepjáték: „Benyomásom az volt, hogy Tudós nem tudja lemérni, komolyan mondom-e a fentieket, vagy csak játszadózom vele.”²⁸

„Tudós” mindenesetre nem volt partner ebben a „játszadózásban”, kertelés nélkül tisztázta az ügynöki szerepkörben a saját helyzetét és viszonyát a magyar állambiztonsággal. „Nem fognak meglepődni azon, ha megmondom, hogy politikai felfogásom a magukéval ellentétes volt 1949 előtt, 1949-ben is és ez nem változott meg azután sem, hogy éveken keresztül együtt dolgoztam az ÁVH-val. [...] Mindig úgy éreztem, hogy egy olyan szervezetet szolgállok ki, mely nekem a legnagyobb ellenségem.”²⁹ „Tudós” magyarázata, hogy miért vállalta ezt az együttműködést, sokat elárul a korszakról és arról, hogy adott esetben az ügynöklét mögött milyen mély vívódások állhatnak: „Amikor 1949-ben maguk a karmukba kaparintottak, nekem az akkor sem volt egy lakodalom, s az azt követő idők nem voltak mézeshetek. Én erre a munkára kényszerítve lettem, noha az írott törvények alapján semmilyen szabálytalanságot nem követtem el. De az írott törvények abban az időben nem számítottak. [...] Én tudom, hogy akkor mit vállaltam, mit írtam alá és tudom, hogy mit csináltam azután. Én lényegében csak fizikailag maradtam szabad, mert lelkiismereti kötelezettségeimtől és problémáimtól nem tudtam szabadulni. Heteken át viaskodtam önmagammal, töltöttem ébren éjszakákat, míg végül elhatároztam, hogy hogyan egyeztetem össze ezt a kényszerből vállalt kötelezettséget lelkiismeretemmel. [...] A kialakult viszonyt megpróbálom úgy visszajára fordítani, hogy abból hazámnak és népemnek legyen haszna. [...] Én tehát azt csináltam, hogy jelentettem emberekről, visszásságokról [...], de mindig olyan formában, hogy az egy hasznos megoldás lehetőségét is magába foglalja. [...] Nyugodt lelkiismerettel merem állítani, hogyha maguk azoknak az embereknek a kezébe adják jelentéseimet, akikről azokat készítettem, azok talán megsértődnek, vagy kissé megharagudnak miatta, de semmi esetre sem tekintenének engem ellenségüknek [...], mert ártani nem akartam nekik, sőt segíteni akartam rajtuk. Azt hiszem biztos lehetek afelől, hogy az én jelentéseim alapján senkit le nem tartóztattak, de még csak le sem fokoztak.”³⁰ Nemcsak „Tudós” állította ezt saját magáról, de az ügynöki tevékenységéről készített egy évvel korábbi összefoglaló tanúsága szerint az állambiztonság is így ítélte meg a munkáját: „Figyelembe kell venni nála azt a tényt is, hogy bár nagyon sok jelentést adott, nem volt eléggé kompromittálva. Olyan anyagokat nem adott, hogy az ő jelentése alapján valakit őrizetbe vettek volna. Nála csak a nyilatkozata képez pressziót, amit ő valószínű nagyon komolyan vesz.”³¹

28 = Uo.

29 = Uo. 127.

30 = Uo.

31 = ÁBTL 3.2.1. Bt-732. 86. Jelentés „Tudós” ügyéről, Budapest, 1957. május 17.

Majd a fizikus így folytatta saját helyzetének tisztázását. *„Annak ellenére, hogy ebben a formában bizonyos fokig sikerült megnyugtatni lelkiismeretemet, ez a munka [...] mégis egy örök lelki terhet jelentett, mert úgy éreztem, hogy olyasvalamit csinállok, ami az emberi méltósággal nem egyeztethető össze. [...] Az én Magyarországról történt eljövetelemnek nem politikai, nem gazdasági oka volt, hanem kizárólag és egyedül az, hogy maguktól megszabaduljak.”*³²

De éppen ez az, a szervtől való megszabadulás, ami nem jöhetett számításba „Bakos” nyomatékos érvelése szerint. *„A hírszerző munkában ilyesmit nem lehet csinálni [...] Úgy beszélt velem, mint akinek az akarától, a tetszésétől vagy nem tetszésétől függ, hogy dolgozni fog a részünkre vagy sem. Pedig itt, ha valaki az erő pozíciójából beszélhet, úgy az semmi esetre sem Ön, hanem az ÁVH. [...] Vegye tudomásul kedves »Tudós« – mondtam –, hogy maga, akár tetszik ez, akár nem, az ÁVH ügynöke, nemcsak a múltban, hanem most is és mint ilyennek, kötelessége, hogy a feladatokat végrehajtsa és maga azokat függetlenül saját szeszélyétől, vagy kívánságától, végre fogja hajtani.”*³³

„Tudós” az ügynöki megbízatásának örökérvényűsége alól azzal próbált kibújni, hogy hangsúlyozta: az általa aláírt nyilatkozatban nem volt szó arról, hogy ezt a munkát külföldön is folytatnia kell, az ország elhagyása tehát elévülté teszi az ÁVH-val kötött megállapodását. *„Azt válaszoltam neki – folytatja a beszámolóját „Bakos” –, hogy ebben nagyon téved [...], már csak azért is mert mi nem akarjuk elévülni tekinteni ezt. Ahhoz, hogy emlékezetét felfrissítsem, engedje meg, hogy prezentáljam nyilatkozatának másodpéldányát. [...] Ez azonban amint Ön látni fogja, nem egészen azonos az Ön által akkor adott nyilatkozattal, hanem zárójelben néhány pótlólagos módosítás van hozzáfűzve. Ez az a néhány módosítás, amivel ki akarjuk egészíteni ezt a munkaviszonyt.”*³⁴ A kiegészítés külföldön is rendszeres kapcsolattartást irányzott elő az állambiztonság tisztjével, aki megszabja majd a részletes utasításokat. Az új nyilatkozat pedig azt is világossá tette, hogy kötelezettség megszegése, indiszkrécio vagy dezinformálás esetén a hatóság „érvényesíti” „Tudós” nála elfekvő ügynöki jelentéseit, valamint jelen nyilatkozat eredeti példányát. Az érvényesítés pedig azt jelentette, hogy *„azokat az illetékes nyugati szervek tudomására hozzák, az illetékes magyar szerv által megválasztott, legmegfelelőbbnek tartott formában”*.³⁵

„Tudóst” az új nyilatkozat megrendítette. *„Láthatóan felindult állapotba került. Ismét idegesen elkezdett szaladgálni le-föl a szobában, újra meg újra elolvasta a nyilatkozatot, majd remegő kézzel visszaadta azt nekem. Láthatóan nem tudta összeszedni gondolatait és végül csak annyit jelentett ki, hogy »ha ezt megcsinálják, akkor maguk aljasabbak, mint gondoltam.« Erre rendkívül élesen vágtam vissza neki, meg-*

32 == ÁBTL 3.2.3. Mt-5641. 127. Jelentés „Tudós” ügyéről, London, 1958. november 22.

33 == Uo. 133.

34 == Uo.

35 == Uo. 134.

kértem, hogy jelzőket ne használjon és különösen ne egy olyan szervezettel kapcsolatban, amely egy életre megtisztelte őt azzal, hogy szolgálatait egyáltalán igénybe vette. Ami pedig a felháborodást illeti, azt helyes lesz, hogyha máskorra hagyja és inkább azzal foglalkozzon, hogy a mi felháborodásunkat hogyan vezesse le.”³⁶

„Bakos” a beszélgetés egy korábbi, a kölcsönös együttműködés húrjait pengető szakaszában – utalva a „Tudós” által hangsúlyozott lelkiismereti problémára – már kifejtette, hogy az új környezetben új feladatai lennének: *„...azt hiszem nem kell külön bizonygatnom, hogy itt Angliában se értelme, se jelentősége nem lenne annak, hogy mi most barátainak politikai megbízhatóságáról vetnénk fel kérdéseket.”³⁷* Az új feladatkör pedig nem volt más, mint tudományos hírszerzés. Ennek jegyében az elvtárs át is adott őt, a fizikus kutatási területét érintő kérdést, annak hangsúlyozása mellett, hogy ezek nem nagy horderejű dolgok, és nem érintenek titkos információkat. A finomabb hangvétel jegyében az érvek arra vonatkozóan, hogy miért kell kötelességének éreznie „Tudós” a feladat teljesítését, ekkor még így hangoztak: *„...amit mi most kérünk magától, [...] arra irányul, hogy a Magyar Népköztársaság és a magyar nép – amire egyébként is sokat hivatkozott – megsegítését célozná, ipari, technikai, illetve főleg tudományos vonalon, [...] amely megkönnyíti az otthoni kutatásokat, melyeken keresztül megtakaríthatunk milliokat. [...] Ez a közös munka a magyar nép érdekét szolgálná. Ezt pedig éppen Ön mondta, hogy a magyar nép érdeke mindenekelőtt áll a szemében és hogy a nép megsegítésénél nem szabad közrejátszani politikai szempontoknak, hogy személy szerint politikailag más nézete-
ket vall.”³⁸*

„Tudós” azonban a legkisebb mértékű együttműködéstől is elzárkózott. *„Ő nem gyerek – érvelt –, közel egy évtizedet töltött el államvédelmi munkával. Vannak tapasztalatai és tudja, hogy [...] ezek a most megadott műfeladatok csak az előkészítő játékok. [...] Mi az akkori lehetőséget akarjuk biztosítani, [...] ha ő bekerül egy olyan munkahelyre, ahol szigorúan titkos, nagyjelentőségű kérdésekkel foglalkoznak. [...] Ezért ne kérjenek tőlem se kicsi, se nagy dolgot, és nem vagyok hajlandó bármit is újrakezdeni.”³⁹*

„Tudós”, hogy nyomatékosítsa elszántságát, elmondta: kikerkezésekor Aldermastonban egy reaktor építésén, szigorúan titkos munkára kapott megbízatást, a tervet azonban leállították. *„Az már a maguk peche volt, hogy mire megtaláltak, addigra már elkerültem onnan.”* „Tudós” éppen azért, mert számított az állambiztonság felbukkanására, került az újabb bizalmas jellegű feladatokat, és tudatosan választotta a Londontól távoli egyetem felkérését egy jelentéktelen tanársegédi állásra. *„Már akkor éreztem, hogy maguk jelentkezni fognak. Reméltem, hogyha csak egy*

36 == Uo. 135.

37 == Uo. 128.

38 == Uo. 129.

39 == Uo. 132.

kis egyetemen leszek előadó, akkor nyugton hagynak. Ez azonban nem így történt. S azért nem történt így, mert maguk arra számítanak, hogy én egy-két év múlva ismét fontos, bizalmas munkakörbe fogok kerülni."⁴⁰

„Bakos” az észérvek felsorakoztatása, vagy ahogy ő fogalmazott, a „jóindulatú hozzáállás elutasítása után” váltott keményebb hangnemre: „Magának tisztában kell lennie azzal – mondtam –, hogy mi szokott lenni az árulók sorsa, s azzal, hogy mi nem ismerünk kíméletet azokkal szemben, akik ügyünket elárulják. Még azt sem bocsátjuk meg, ha valaki megfutamodik, de azt, hogy tudatosan elárulja az ügyünket, a legkíméletlenebbül toroljuk meg. A maga helyzetében viszont ez áll fenn. A maga személyében egy árulóval állunk szemben. [...] Mi megadunk egy lehetőséget visszatérni a helyes útra, [...] ha ezt visszautasítja, úgy ne csodálkozzon, ha úgy járunk el magával szemben, mint ahogy el kell járnunk ügyünknek minden elárulójával szemben. [...] A részére való elnézésnek egyetlen módja van, nevezetesen, ha fel-tétel nélkül vállalja a további munkát.”⁴¹

„Tudós” elszántságát azonban a fenyegetőzések sem törték meg: „Hosszan nézett maga elé” – idézi meg a jelenetet „Bakos” – „és kb. egy percre egy szót sem szólt. Utána elkezdte rázni a fejét és azt mondta, hogy ez sajnos lehetetlen. [...] Tudja, hogy ki van nekünk szolgáltatva, s azt is tudja, hogy ha akarjuk tönkre tehetjük őt. Ennek ellenére azonban ő mindennel leszámolt és vállalt minden következményt azért, hogy ennek az ügynek a végére pontot tegyen.”⁴²

„Bakos” e határozott nem oldására tett még egy utolsó, lágyabb hangú kísérletet: „Még egyszer [...] nem »hivatalosan«, hanem mint ember az emberhez vettem fel neki a kérdést. [...] Kifejtettem neki, hogy véleményem szerint semmi nem állíthatja meg otthoni vezetőinket abban, hogy az ő durva visszautasító magatartása miatt visszavágásképpen lépéseket ne tegyenek az ő lehetetlenné tételére. Én ebben biztos vagyok és neki se legyenek kétségei efelől. Próbáltam megértetni vele, micsoda helytelen hozzáállás az úgy saját egyéni szempontjából, karrierje, családja, különösen kislánya szempontjából, akkor amikor egy megfelelően kiválasztott helyes módszerrel az egész kérdést normálisan, emberileg meg lehetne oldani.”⁴³

„Tudós” végül, belefáradva a hosszúra nyúlt vitába, udvariasan ugyan, de kitéssékelte az állambiztonság emberét a szobájából azzal, hogy „Bakos” közölje az otthoni vezetőkkel, az ő elhatározása szilárd, attól semmi el nem tántoríthatja, „mert megmondhatja nekem, hogy egy saját maga felé tett esküje is kötelezi őt arra, hogy a velünk való kapcsolatát egyszer s mindenkorra, bármilyen áron és következmények ellenére felszámolja”⁴⁴ – közvetítette a fizikus szavait a találkozóóról készült jelentés.

40 == Uo. 132.

41 == Uo. 135–136.

42 == Uo. 136.

43 == Uo.

44 == Uo. 137.

„Bakos” a módosított szövegű szervezési nyilatkozat egy példányát – egyfajta utolsó „gesztusként” – átadta „Tudós”-nak, hogy azt azért tanulmányozza, és tudatosítsa magában „*az abban rejlő lehetőségeket*”.

E kudarcos próbálkozás után „Bakos” még mindig nem látta reménytelennek a megtörést. Abban, hogy „Tudósra” az átnyújtott ügynöki nyilatkozat erős hatást gyakorolt, valamint hogy „*elhiszi és bizonyos abban, hogyha akarjuk, tönkreteszük őt*”, a szervezés sikerének lehetőségét látta. „*Ez egyben jelenti azt is, hogy továbbra is tekintélyünk van előtte és hogy félénk természete esetleg csak egy bizonyos ideig tudja megjárni a minden meghurcolást vállaló »hóst.«*”⁴⁵ Ezért a „megközelítési kísérletek” folytatása mellett érvelt: „*»Tudós« személye és jövőbeni esetleges lehetőségei megérik ezt a kockázatvállalást.*”⁴⁶ De hangsúlyozta: csak a megfelelő előkészítés és támogatás esetén van esély a sikerre. A megfelelő előkészítés és támogatás alatt pedig azt értette, hogy „*az általam elmondott fenyegetések egy kis részét valamilyen formában meg kellene valósítani*”. „Bakos” erre egészen konkrét javaslatot is tett: „*Például az asszonyok otthon élnek a szülei. Ha azoknak többszöri kellemtelenséget okoznánk, vagy helyzetükben valamilyen észrevehető rosszabbodást teremtenénk elő, azok azt nyilván megírnák és »Tudós« rögtön rájönne, hogy ebben már a mi figyelmeztetésünk van.*”⁴⁷ „Bakos” 1959. január 26-i jelentésében mindehhez még hozzáteszi: „*Javaslom, hogy hazai intézkedésként ne elégedjünk meg csak levelek eldobásával, hanem tegyünk egyéb »háborgató« intézkedéseket, például kihallgatásra való beidézések, nyugdíj-felülvizsgálás stb.*”⁴⁸ Az ügy folytatása mellett pedig így érvelt: „*Szerintem az ügyet nem szabad félretenni, mert egy igen komoly lehetőségről van szó. Amint a futárral jelentést küldünk az atomkutató területére való behatolás lehetőségeiről, önkéntelenül is felvetődik, hogy ha »Tudós« személyét meg tudnánk fogni, úgy szinte beteken belül megoldható lenne bármelyik atom-objektumba való beépülésünk.*”⁴⁹

A magyar állambiztonság vezetői azonban túl nagy kockázatot láttak az ügyben. A biztonságos ügymenet szempontjából Edinburgh túl messze volt a Londonban székelő magyar rezidentúrától. Emellett aggasztó jeleket is érzektek, például hogy a második, 1958. november végi egyetemi látogatás alkalmával „Bakos” autóját rendőrök figyelték, vagy hogy „Tudós” finoman érzékeltette, nemcsak ellene tehetnek feljelentést új hazájában, de akár ő is tehet feljelentést a magyar szervek ellen.

„*Közöljük »Bakos« elvtárral – olvasható Palotás Péter 1959. február 27-i jelentésében –, hogy a Központ ismét megvizsgálta a »Tudós« ügyét és arra a megállapításra jutott – figyelembevételével a nemzetközi helyzet várható élesedését – hogy jelenleg*

45 == Uo. 140.

46 == Uo. 141.

47 == Uo. 140.

48 == ÁBTL 3.2.3. Mt-5641. 143. Jelentés „Tudós” ügyéről, London, 1959. január 26.

49 == Uo.

– éppen az elvtársak biztonsága érdekében – nem tudjuk vállalni a kockázatot. Gondolnunk kell arra, hogy »Tudós« végső kétségbeesésében – melyet valószínű fokoz a rendszeres levélelkobzás is – buktathat bennünket. Mivel nincs újabb lehetőségünk, hogy siker reményében tudjunk vele tárgyalni, nem látjuk célszerűnek, hogy az ügygel – egyelőre – tovább foglalkozzunk. »Tudós« ügyét ki kell venni a féléves munkatervből. »Bakos« elvtárs javaslatait a »háborgató intézkedésekre« megvizsgáljuk.”⁵⁰

„Tudós” Mt-dosszióját 1960. június 7-én zárták le, az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárban nincs nyoma annak, hogy feleségének idős szüleit milyen formában zaklatták tovább. Mindenesetre „Tudós”, aki saját bőrén tapasztalta meg az állambiztonság kérlelhetetlenségét, e két találkozást követően nem lehetett nyugodt. „Bakos” 1958. novemberi jelentéséből pedig tudjuk: ő készen állt, „hogy »Tudós«-t tovább gyúrjam, agitáljam, fenyegetsem”.⁵¹ De a már idézett, londoni beszerzéshez igazított 1957-es terv sem kecsegtetett finom eszközökkel: „...ha durva elutasító magatartást tanúsít, akkor intézkedéseket teszünk hazahozatalára.”⁵²

„Tudós” beszerzési dossziójának utolsó dokumentumai arról tanúskodnak, hogy a fizikus nem várt tétlenül edinburgh-i otthonában a visszacsapására, „Bakos”-sal, vagyis Szikla Péterrel vívott csatájában a végszót nem kívánta az állambiztonságra hagyni. Felkereste az angol rendőri szerveket, mégpedig a magyar állambiztonság próbálkozásait igazoló terhelő bizonyítékkal, a nála hagyott beszerzési nyilatkozáttal a kezében, és jelentést tett a londoni magyar követség munkatársának gyanús viselkedéséről. „Eleinte arra gondolt – idézi meg az angol kihallgató tiszttel zajló beszélgetésen „Tudós” szavait az állambiztonság tájékoztató jelentése –, hogy ez az egész eset az angol rendőrség provokációja, ami arra irányul, hogy őt próbára tegyék. Azt is feltételezte [...], hogy a magyar szervek kívánnak vele bizalmas kapcsolatot létesíteni.”⁵³ A tiszt reakcióját pedig így közvetíti: „Az őt meghallgató tiszt közölte vele, hogy ismerik az ügyet. [...] Nyugodjon meg, folytassa tovább a munkáját, ők teljesen megbíznak benne.”⁵⁴ Az angol szervek a feljelentést követően eljárást indítottak a magyar diplomata ellen. És ahogy a „Tudós” ügyét lezáró állambiztonsági határozat megállapította: „»Tudós« áruló lett, s a rezidens, Szikla Péter elvtárs kiutasítása Angliából – többek között – ez ügyből kifolyólag történt.”⁵⁵

Faragó Pétert – az Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltárában fellelhető dokumentumok szerint – nem zaklatta többet a magyar állambiztonság. Élete végéig Edinburghban dolgozott professzorként és a mai napig a modern fizika meghatározó tudósaként tartják számon. Külföldi pályafutása során több alkalommal

50 == ÁBTL 3.2.3. Mt-5641. 144. Jelentés „Tudós” ügyéről, Budapest, 1959. február 27.

51 == ÁBTL 3.2.3. Mt-5641. 141. Jelentés „Tudós” ügyéről, London, 1958. november 22.

52 == ÁBTL 3.2.3. Mt-5641. 86. Jelentés „Tudós” ügyéről, Budapest, 1957. augusztus 21.

53 == ÁBTL 3.2.1. Bt-732. 93–94. Tájékoztató jelentés. Budapest, 1962. július 24.

54 == Uo.

55 == ÁBTL 3.2.1. Bt-732. 89. Határozat „Tudós” anyagának irattárba helyezéséről, Budapest, 1960. június 1.

hívták az edinburgh-inál rangosabb egyetemekre, de ő hűséges maradt az őt 1957-ben befogadó intézményhez. Hogy ebben a döntésében mennyire játszott szerepet az attól való félelem, hogy a nagyobb reflektorfény esetleg az állambiztonság érdeklődését is felkeltheti, nehéz lenne megmondani. Az azonban kétségtelen, hogy életét a magyar titkosszolgálat hosszú évtizedekig megnyomorította. Úgy gondolom, hogy az ügynöki szerepkörrel való küzdelme, amit Szikla Péter tolmácsolásában ismerhettünk meg, egy komoly emberi helytállásról ad tanúbizonyságot, és segít abban is, hogy az ügynök-kép is árnyalódjon. Ugyanakkor az a játszma, ami Faragó és Szikla között zajlott, abba is betekintést ad, hogy ez a hatalmi intézmény milyen módszertannal dolgozott, és hogy egy-egy munkatársa a képességeihez mérten hogyan élt vagy hogyan élt vissza a rendelkezésre álló titkosszolgálati lehetőségekkel. Mindenesetre ez a történet Szikla állambiztonsági karrierjére is rányomta a bélyegét. Azt, hogy az ügy ilyen fordulatot vett, egyértelműen az ő hibájaként könyvelték el, és óriási konspirációs baklövésnek minősítették, hogy az ügynöki nyilatkozat egy példányát „Tudós”-nál hagyta. Büntetésként őrnagyból századossá fokozták le, és alosztályvezetői beosztásából főoperatív beosztottnak minősítették vissza. Az 1960. május 3-i minősítése pedig megállapítja: *„...vezetése alatt a rezidentúrán olyan munkamódszerek honosodtak meg, amelyek megengedhetetlenek voltak s végső fokon oda vezettek, hogy a nehéz munkával elért eredmények is megsemmisültek. Szikla elvtárs saját maga olyan súlyos operatív hibát követett el, amiért az angol elhárító szervek kiutasították. [...] A súlyos hibák kifejlődésében nagy szerepet játszott Szikla elvtárs önteltsége.”*⁵⁶ A bizalomvesztés és a fegyelmi büntetés azonban nem tartott sokáig, 1961. január 1-vel visszakapta őrnagyi rangját, és 1964-től már – Szolnok Péter néven – Rio de Janeiróban szervezte a rezidentúrát, 1967-ben pedig újságírói munkakör fedésében küldték ki szigorúan titkos tisztként Prágába, hogy onnan figyelje az egyre feszültebbé váló légkörben a csehszlovák eseményeket.⁵⁷

56 = = ÁBTL 2.8.2.1. 209. Minősítési lap, 1960. május 3. Idézi: Unger, 2007.

57 = = A csehszlovákiai megbízatásáról lásd: Unger, 2007. A Press-rezidentúrában és a külkereskedelemben játszott szerepéről: Borvendég, 2015: 27.; 2019: 158–159, 167. Szolnok (Szikla) 1966-ban érkezett haza Rio de Janeiróból, 1967-től fedőmunkahelye a Magyar Újságírók Országos Szövetsége, a Nemzetközi Osztály osztályvezető helyettese, ahol szigorúan titkos („SZT”) tisztként a „Press” rezidentúrát vezette. A prágai kiküldetés rövid életű volt, és miután magas politikusi körökben a megfelelő jóváhagyás nélkül kezdeményezett beszervezést, figyelmeztetés után hazahívták, de továbbra ő maradt a „Press” rezidentúra irányítója, és a BM II/I-11. Osztály főoperatív beosztottja 1971-ig. Ekkor ismét fedőmunkahelyet vált, osztályvezetői beosztásban a HUNGEXPO Külkereskedelmi Vállalathoz kerül, melynek megbízásában kihelyezett üzletkötő Dél-Amerikában. 1974-es belügyi nyugdíjazása után tovább folytatja külkereskedelmi karrierjét, többek között a MOGÜRT Gépjármű Külkereskedelmi Vállalat vezetője, a nyolcvanas évek végén az Interedition-Griff Kiadó szerkesztője. 2000 augusztusában halt meg.

=== Levéltári források ===

Állambiztonsági Szolgálatok Történeti Levéltára (ÁBTL)

- 2.8.2.1. BM III/I. Csoportfőnökség szigorúan titkos állománya
209. Szolnok Péter
- 3.2.1. Bt-dossziék
Bt-732. „Tudós” („Csendes”, „r/12”)
- 3.2.3. Mt-dossziék
Mt-564/I. „Tudós” („Csendes”)
- 3.2.4. Kutató dossziék
K-1527/I. „Törő” [Szilárd Leó]

=== Hivatkozott irodalom ===

Békés (szerk.), 2004

A kreativitás mintázatai. Magyar tudósok, magyar intézmények a modernitás kihívásában. Szerkesztette: Békés Vera. Budapest, Áron.

Borvendég, 2015

Borvendég Zsuzsanna: *Újságírásnak álcázva.* Budapest, NEB.

Borvendég, 2019

Borvendég Zsuzsanna: *A kádári Magyarország titkos élete.*
Köröstárkány–Kápolnásnyék, Kárpátia.

Fermi, 1968

Fermi, Laura: *Illustrious Immigrants. The Intellectual Migration from Europe 1930–1941.* Chicago–London, The University of Chicago Press.

Frank, 2012

Frank Tibor: *Kettős kivándorlás. Budapest–Berlin–New York.* Budapest, Gondolat.

Hargittai, 2006

Hargittai István: *Az öt világformáló marslakó.* Budapest, Vince.

Marton, 2006

Marton, Kati: *Great Escape. Nine Jews Who Fleed Hitler and Changed the World.*
New York – London – Toronto, Simon & Schuster.

Magyar Beck, 1989

Magyar Beck István: *Száműzött értékeink. Beszélgetések az alkotó munkáról.* Budapest, Akadémia.

Marx, 2000

Marx György: *A marslakók érkezése. Magyar tudósok, akik nyugaton alakították a 20. század történetét.* Budapest, Akadémia.

McCagg, 1972

McCagg, William O.: *Jewish Nobles and Geniuses in Modern Hungary.* New York, Columbia University Press.

Palló, 2004

Palló Gábor: *Zsenialitás és korszellem.* Budapest, Áron.

Stinner, 1997

Stinner, Arthur O.: The Hungarian Phenomenon. *The Physics Teacher*, 35. sz. 518–622.

Unger, 2007

Unger Gabriella: „Mi voltunk az első civilek a bevonulás után.” *Betekintő*, 2. sz. https://betekinto.hu/sites/default/files/betekinto-szamok/2007_2_unger.pdf (utolsó letöltés dátuma: 2020. október 2.).

Wolff, 1991

Wolff, Stefan L.: Das ungarische Phänomen – Ein Fallbeispiel zur Emigrationsforschung. In *Deutsches Museum Wissenschaftliche Jahrbuch.* München. 229–245.

Kulcsszavak

=====

emigráció, hírszerzés, tudomány

/ Physicist under the Pressure the State Security /

In 1957 the renowned physicist, Péter Farago – from 1949 State Security agent under the alias “Tudós” (“Scholar”) – emigrated to the United Kingdom. The Hungarian state security approached “Tudós” at the University of Edinburgh, his new workplace, with the intention of reactivating him. Péter Szolnok, state security officer and first secretary of the Hungarian Legation in Great Britain, was commissioned with the task.
